

Vprašam te,
če je še ljubezen
v tvojem srcu.
Ne odgovoriš.

Tvoj molk
se plazi po hiši
kakor strupena kača.
Tvoj molk
bo moja smrt.
Takrat boš odgovorila.

KAPITULACIJA V KIOTU

POGLAVJE IZ KNJIGE »KAKO JE MOGOČE BITI SLOVENEČ?«

Jože Javoršek

Jože Javoršek (s pravi imenom Jože Brejc) se je rodil 1920 v Velikih Laščah. 1940 je maturiral na klasični gimnaziji v Ljubljani in se vpisal na filozofsko fakulteto. V letih 1941 do 1945 bil v NOB, takoj po vojni je tri leta študiral primerjalno književnost na Sorboni v Parizu, 1956 je diplomiral iz dramaturgije na Akademiji za igravsko umetnost, zdaj je višji strokovni sodelavec Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani.

Javorškova literarna dejavnost je obsežna in raznovrstna, 1947 je izšla zbirka njegove partizanske lirike, potem, po desetletnem premoru, od 1958 dalje, se pravi v zadnjem desetletju, pa še nadaljnjih devet knjig (Srečanja, Obsedena tehcnica, Okus sveta, Indija Koromandija, Temperaturni listi, Vodnik po Ljubljani, Najlepša slovenska noč, Harlekinov

plašč, Igre), v katerih se je avtor lotil domala vseh literarnih zvrsti, romana, potopisa, eseja, dramatike. Zlasti je za Javorška značilen roman z izrazito esejističnimi prvinami. Takšna je tudi njegova najnovejša, še ne izdana knjiga, iz katere objavljamo enega značilnejših poglavij.

Tračnice, ki peljejo iz našega glavnega mesta v tujino, sem zmeraj gledal z zaljubljenimi očmi. Kot bi bile moje največje dobrotnice. In sam sebi sem natihoma in docela krivoversko dopovedoval: da je poleg Prešernovih Poezij najboljša slovenska knjiga Potni list.

Prekleta Lepa Vida! Skoraj pol naroda je zastrupila, četrt slovenskega naroda pa je šlo po njenih potih na tuje. Mislim, da so samo Judje mnogo bolj razseljeni in raztepeni po svetu kakor Slovenci! In kolikor bolj je rastle narodna zavednost, toliko bolj so naši ljudje bežali od doma. Temu bežanju smo rekli zdaj ekonomska emigracija, zdaj socialna emigracija, zdaj politična emigracija, zdaj intelektualno-tehnična emigracija, ampak vsaka oblika teh emigracij je bila v bistvu dezerterstvo.

Moje večno dezertiranje je bilo dokaj čudne narave. V glavnem sem bežal iz domovine zaradi tega, ker sem se na tujem počutil kot polnokrven človek. Iz parije, kakršen sem bil doma, sem se v hipu spremenil v pravega pravcatega bramana. Samozavest je napela moja človeška jadra, da sem jadral kot mogočno bitje v najbolj oddaljena morja. In zakaj? Samo zaradi tega, ker na tujem nisem imel nobenega družbenega predznaka, nisem bil obtežen z nobenimi umišljenimi ali resničnimi krivdami, našemljen z nikakršnimi provincialnimi problemi. Bil sem osvobojen vsega, kar me je doma težilo, zato je družbeno vlogo lahko igrala samo moja naravna prisrčnost in samo vrednost mojega duha. Bil sem svoboden in čist. S svojo naravno prisrčnostjo in duhom sem dosegal uspehe, da sem skoraj na vseh kontinentih sveta preslepomišil kup odličnih ljudi. Sprva v resnici nisem mislil, da gre za slepomišenje, ampak da mi moja človeška vrednost prinaša zmago za zmago. Že se mi je vsiljeval tisti tako pohujšljivi stavek: *Nemo propheta in patria* ... Počasi pa sem kritično doumeval, da so elementi mojega nenavadnega uspeha na tujem — nečisti. Sprejemali so me kot pisatelja, a nihče me kot pisatelja ni bral in me zato ni mogel ocenjevati. Samo verovali so lahko vame. In ker znam bolje pripovedovati kot pisati in ker je moja duša včasih potujoč cirkus, so si o meni kot pisatelju ustvarjali lažna slepila. Sprejemali so me kot problematičnega človeka iz socialističnega sveta in bil sem jim kot tak zanimiv, veliko bolj kot še tako nenavadni ljudje iz kapitalističnega sveta. Sprejemali so me navsezadnje zaradi mojih človeških vrednosti, ki so se pod tujim soncem zmeraj čudežno razcvetele. Zato so se vezali name. In me častili. In me ljubili. Če me

dolgo niso videli, so me prihajali gledat v Jugoslavijo. Prihajali so celo z veličastnimi jahtami, kazali so mi večkrat možnosti imenitnega življenja po najrazličnejših državah, vabili so me, hkrati pa sem se vabil tudi sam. Čisto gotovo sva v slovenski književnosti samo Primož Trubar in jaz imela tolikanj zvez v tujini — in sicer med najvidnejšimi predstavniki duha in denarja.

A vendarle dokončno nisem dezertiral. Vse, kar sem kot občasni dezertar počel, sem počel iz obupa. Doma bi bil stradal — zunaj sem jedel po najdražjih hotelih. Doma bi bil pešal ali pa se vozil s kolesom, v Parizu sem imel livriranega šoferja. Doma bi bil postal hudoben, za-kompleksan, nesramen, kisel in obupan notranji emigrant ali notranji dezertar, zunaj pa sem vedno sproti načrpal vero vase, a ta vera ni bila niti megalomansko nekritična in niti kakorkoli lažniva.

Le enkrat samkrat sem sklenil, da bom za vselej ostal zunaj. Ampak nikakor ne zaradi boljših življenjskih razmer ali zaradi »to-ple grede« ali kakršnekoli življenjske avanture, temveč zaradi resničnega obupa nad samim seboj. Zaradi tega, ker sem se nameraval od petá do vrha spočiti in se odločiti, kaj bom počel v zadnjih dejanjih svojega življenja.

Tisto popoldne, ko sem se odločil za to veliko dejanje svojega življenja, sem se tresel od strahu. Nihče ne bi mogel mojega strahu opaziti, zakaj ohranil sem mrzlo hladnokrvnost, podobno hladnokrvnosti krutega in preutrujenega vojaka. Sedel sem že dobro uro na klopici pred samostanom Zena v Kiotu, sonce je sijalo s srebrno barvo, gručé čvekavih turistov so hodile mimo mene, neki velikanski budistični kip je kot prikazen silil izza drevja v višino. Samostansko streho sem lahko videl skozi skupino nizkega drevja. In vrata. Na tista vrata bom moral potrkati. Pravzaprav udariti na gong. Se predstaviti. Prositi za sprejem. Če že moram izbrati tujino, jo bom izbral kot obliko strogosti.

V rokah sem vrtel listič papirja, na njem so bila čudna znamenja. Verjetno priporočilo. Ali pa kaj drugega. V teh krajih človek nikdar ne ve, pri čem je. Listič papirja je bil vsekakor moj ključ v samostan.

Vse skupaj se je začelo na ladji, tam nekje sredi Indijskega oceana. V ladijski knjižnici sem odkril Suzukijevo knjigo o Zenu, japonski filozofiji oziroma načinu življenja, nekakšni ateistični religiji ali kako bi vsej tej znameniti reči rekel, nekakšni kulturi skratka, ki je vsekakor ena najbolj izvirnih in mikavnih kultur ne samo na Daljnem vzhodu, ampak na svetu sploh. Ko sem knjigo dobil v roke, sem se čisto spremenil. Svojih ladijskih prijateljev nisem več poznal, na palubo nisem zahajal, niso me več zanimali delfini, ki so prirejali skakalne tekme za našo ladjo, ne vetrovi, ki so risali risbe po temno modri tkanini morja, ne ladje, ki so nas pozdravljale s svojim pijanim in zahriplim glasom,

kadarkoli so zavozile v našo bližino. Zabil sem se v svojo kabino in bral knjigo. In hkrati odkrival svojo izrecno življenjsko sramoto.

Vse tisto, kar sem mislil, da je moja osebna filozofska izkušnja, da je moj docela samosvoj, izviren in neposnemljiv osebni svet, je bilo na Japonskem živo že v šestem stoletju po našem štetju. Z zagrenjenim režanjem sem ugotovil, da se ne morem šopiriti niti z eno izvirno mislijo in niti z najmanjšo svojstveno življenjsko metodo, kaj šele s tistim vsesplošnim odnosom do sveta, ki sem si ga v dolgih in bridkih letih izdelal in se mi je zdel zame primeren, za vsakdanje življenje pa edinole učinkovit, čeprav docela drugačen od drugih. Tam v šestem stoletju so Japonci že izdelali isto življenjsko tehniko, kot je bila moja, le seveda boljše, zakaj veliko jih je bilo na delu. In v stoletjih so tehniko vsestranskega življenja še izboljševali, zato je bila zdaj moja osebna revščina še večja.

»Amen, amen, amen...« sem si govoril. »Pa saj je vse v redu,« sem se tolažil. »Prava reč,« sem si ironično prigovarjal. »Pa saj si bom na Japonskem lahko Zen ogledal od blizu...« sem se tolažil. »Pa saj jutri bomo mogoče že na Japonskem, če ne jutri, pojutrišnjem, če ne pojutrišnjem, čez mesec dni, čez eno leto, ladja plove in prav gotovo plove na Japonsko, vsaj tako so mi rekli, meni pa je vseeno, na glavi mi raste pagoda, srbi me desna noga, iz rame se spušča v zrak velikanska rdeča zastava in se kot rdeč dim vije proti nebu, zapazil sem tudi, da mi po hrbtu raste trava, ampak ne čisto navadna, temveč močvirska, tista siva, sloka, ki je kiselkasta, če jo porineš med zobe in jo začneš z njimi grizkati! Joj! Čisto na vse bogove sem pozabil, kljub temu da sem trenutno nesrečen. Spravljene imam v ladijskem trupu. Kar spravljene naj bodo! Ven! Na palubo! Med ljudi!«

In kaj se je zgodilo? Srečal sem kapitana, ki je bil pijan kot čaplja. Strgal mi je z rame rdečo zastavo, z enim zamahom roke porinil pagodo z moje glave v morje, z dvema prstoma kot z električno kosilnico postrigel vso kislo travo na hrbtu, levo nogo, ki me je tako zelo srbela, pa sem si kar sam popraskal.

In spet sem postal čisto navaden in dolgočasen Evropejec.

Tudi takrat, na klopici pred samostanom Zen, sem bil čisto navaden, dolgočasen Evropejec. Medtem sem namreč že prišel na Japonsko, preživel nekaj kaotičnih dni v Tokiju, se pogovarjal s starim Budho v Kamakuri, blodil po svetih krajih v Nikko, se z avionom vozil mimo Fudžijame, se dolgočasil v Osaki, nato pa sem sedel na klopico pred samostanom Zena v Kiotu in zelo resno razmišljal, ali bi vstopil vanj ali ne.

Vedel sem, da morajo tisti, ki prosijo za vstop v zenovski samostan, priti pred samostanska vrata in sesti na svoje noge in čakati, dokler se

jim vrata ne odpro. Včasih sedé nepremično ure in ure, pa tudi dan, dva. Neko skrivno oko jih opazuje, kako se v tej negibni drži védejo, in če se védejo takó, da skrivno oko ugotovi njihovo godnost za življenje v samostanu, se vrata odpro in samostanstva žejni človek vstopi vanj. Sprejet je.

Mene so sprejeli brez te hude vaje, morebiti res samo zaradi tistega lepo popisanega listka, ki sem ga pomolil obriti meniški glavi pred nos.

Sprejeli so me in spustili v samostan.

Povedal sem jim svojo zgodbo, tisto z Indijskega oceana oziroma tisto, ki se je začela že predavnimi leti, ko sem si začel ustvarjati svoj pogled na svet.

Nič niso rekli, samo slekli so me do golega in me okopali v lesenem čeburu, kamor sem se komaj spravil. Voda je bila tako vroča, da bi najraje zakričal, a sem previdno molčal. Kot kuhani raki.

Nato so me oblekli v črn kimono. In me odnesli počivat. Ostal sem sam. Dolgo. Dolgo. Zelo dolgo.

Takrat sem zelo jasno sprevidel, da mi gre za ustavitev duhovnega in telesnega potepuštva. Ker se nisem znal ali pa me niso pustili zakoreniniti se v domovini, sem postal dokaj čuden: v glavi so se mi začele vrteti misli kakor pobesnena mlinska kolesa, čustva, ki so se pretakala skozme, so bila v takih tonih in barvah, kot bi bil ves, kolikor me je, potujoč cirkus. V glavo so se mi zapičile neke ideje, kot da bi bile fantastične ptice in te ptice so zlegle svoja jajčeca na desni strani lobanje in iz teh jajčec so se izvalile nove ptice, nekatere rumenokljune, druge zlatokljune, tretje črnokljune, nekatere z velikanskimi, kot albatros dolgimi kreljutmi, nekatere grbaste, kot da bi velblodom spodrezali noge ter v njihove boke nasadili orlovska krila, pa spet take, ki so, vse polne uši, nebogljenjo čepele na eni sami nogi in niso mogle nikamor v zrak zavoljo popolnoma nerazvitih peruti. Poleg tega pa je tudi mene zadela epidemija vlakov, avtomobilov in avionov. Skozi njihova okna in okenca sem videl izreze pokrajin, izreze hiš, izreze drevja, izreze ljudi, pa spet neke zaključene celote, ki so se hitro razblinjale pa spet urejale v nove celote. Videl sem tudi obširne pokrajine, take, kot da bi kdo povečal zemljepisne karte pod povečevalnim steklom, videl sem tudi zapeljivo igro neskončnih morij z neskončnim nebom. Ampak vse, kar sem videl, sem videl prehitro, in ocean in bencinska črpalka, del ženskih nog in s snegom prekrita stožčasta gora, so mi sestavljali tisti razstriženi in premešani svet, kot ga vidi čebela s svojimi, v tisoč malenkostnih okenc razbitimi očmi.

Zdaj pa sem duhovno in telesno potepanje zaustavil. Vse se je umirilo. Pred mano je zdaj ena sama pergamentna stena: gola, prvinska,

stoletna. In tišina. Niti navadne žuželke je ne motijo, če pa se oglasio, jo s svojimi zateglimi glaski kvečjemu pribijajo na veliko planjavo časa.

Vse je torej v redu. Človek sem. Studenec, ki se vanj nenehno nataka srebrno sveža voda človečnosti.

Ko se je voda natekla, so prišli pome. Večer se je postoril. V neki veliki dvorani so se zbrali prebivalci samostana v tišini in iz skodel, ki so bile postavljene na tleh, jedli riž. In jaz z njimi. Nobenega razločka ni bilo med menihi in meno, samo da so bili menihi obriti, jaz pa ne. Nato je začel nekdo nekaj zavijati, mislim, da je bilo govorjenje, zdaj zdaj se je utrnil nasmeh, bil je tako čuden in grčast in tako sunkovito je planil proti svodu, da se me je lotevala groza. Nato se je smeh razširil v zboru ter se nenadoma zaustavil, kot bi trčil ob visoko steno. Nastala je tišina. V tisto tišino je prilezel piskajoč glas. Bil je kot miška in kot miška je švigal od ušes do ušes. Nihče ni niti pisnil. Nato je nastopila zelo dolgotrajna tišina. Postal mi je neizmerno dolgčas.

Vsi so vstali. Tudi jaz. In odšli v spalnico.

To je bil velik, lesen in pološčen pograd, na katerega smo se zložili drug ob drugem kakor štruce, glave pa so nam visele s pograda navzdol v praznino. Le eden je sedel na tatami v sredi spalnice in pozorno opazoval obred spanja. To je bil nočni paznik.

Kje neki vzamejo ti ljudje to negibnost? sem premišljeval. Kako neki bom vzdržal jaz? Srbijo me podplati, srbi me koža, po glavi se mi premikajo neke sumljive živalce, a vendarle se ne upam ganiti, zakaj zbudil bi splošno negodovanje, če bi se le malce premaknil. Ko sem bil v zaporu, sem spal na trdih tleh in tudi na cementu, zato imam nekaj izkušenj. Vendarle me je sumljivo pritegovala misel na pernice, na znojne postelje, v katerih se lahko valjaš in krotovičiš in sanjaš svoje ostudne sanje, pa četudi do opoldanske nezvesti. Evropska komodnost je vendarle nekaj čudovitega in evropska postelja najlepša izmišljotina. In prikazovati so se mi začele postelje: postelja Marije Stuart, ki jo je mogoče videti v edinburškem muzeju, v kateri se je spečala z Bothwellom, Napoleonova postelja s svete Helene, ki jo je mogoče videti v Hôtel des Invalides v Parizu, postelja, ki je bila postelja jetnika, vendarle pa tako ugodna in mogočna, kot je nimajo v vsem japonskem cesarstvu, postelja Marije Terezije na tistem strašnem Dunaju, ki je poln mehkih, žimnatih, rjuhastih, puhastih in visokonožnih postelj, postelj sanj, lenobe, greha, bolezni in smrti.

Kako je preprostost utrudljiva! Kolikor bolj so stvari zapletene, toliko bolj so komodne. Kako je pravzaprav ta naša Evropa čudna! Vsa je baročna in secesijska, vsa skrotovičena in nališpana!

Poskušal sem zaspati. Odšteti svet. Ni šlo. Počutil sem se zvezanega. Kot Guliver. Poskušal sem se premakniti. Disciplina, ki so mi jo ukazali

drugi, me je prisilila na pograd. In vsi so resnično spali. Ali pa pre-mišljevali. Razmišljal sem: kako je mogoče človeško bitje tolikanj iz-luščiti oziroma se znebiti najrazličnejših lupin, ki so jih okoli tega jedra nanosile civilizacije? Menihi, ki spim z njimi, so odluščili od svo-jega bitja luščino religije, zakaj najstrašnejša napaka, ki jo lahko za-grešiš v tem samostanu, je kakršnakoli vernost. Vera je most v neznano, vendar se ta most začne s prepričanjem, da je njegov drugi konec postavljen na drugi breg, a tisti breg je neznan. Ampak kdo nam je porok za tisti drugi breg? Vera. Torej popolna slepota in popolno ponižanje človeka. Zato so zenovci možje izkustva, nobenih verskih primesi ni v njihovem vsakdanjem življenju. Vendarle pa je njihovo izkustvo religiozno-estetske narave, zakaj estetika je vsekakor višja oblika dobrega in se ji mora zato pokoriti človekovo vsakdanje življenje in zakoni, ki to življenje uravnavajo. In to je morala.

Mislil sem, da bom od discipline znorel, a kljub temu je noč prešla brez resnične norosti. Z neskončno radostjo sem se dvignil. Vse štruce so se dvignile, kot bi bile spečene v neki nadnaravni peči in bi bile zdaj godne... Godne za kaj?

Odšli smo na vrt. Pravzaprav ne. Premaknili so stene in vrt je dobesedno planil v nas. Samostanci so se razpršili po vrtu. Eden se je spremenil v drevo, drugi se je postavil na glavo in stal na glavi, tretji so opravljali neke telovadne gibe, ki pa niso bili tolikanj podobni telovadbi kakor nekemu nenavadno lepemu obredu. Zadaž, na mali vzpetini, se je dvignil nekdo, ki je vso noč presedel v nočnem raz-mišljanju. Domišljal sem si, da je mesec metal svoje senčne cunje po njem in samo te so ga gibale, gibale pač tako, kot se giblje mesec, on pa je bil stalen kot skala. Zdaž ga je sonce oživilo.

Telesne vaje, ki se jih nisem udeleževal, so se začele spreminjati v delo. Nekdo je vzel grabljice ter pograbil vrt, sestavljen iz debelega peska in pečin. Z grabljicami je ustvaril preproste geometrične like. In ko je napravil, kar je napravil, se je sklonil do tal, razkrečil noge ter skozi slavolok svojih nog z glavo pri zemlji pogledal lepoto, ki jo je postoril. Svet se mu je postavil na glavo. Baj je na glavo postavljeni svet lepši, človek, ki ga v tem položaju opazuje, pa kritičnejši. Nekdo drug je rezal vejice in rože. Kar mislil sem si, da jih reže za ikebano. Šel sem k njemu, da bi se učil umetnosti sestavljanja šopkov. Smejal se mi je skorajda barabsko. Upravičeno. Stoletja so med menoj in ikebano. Pa čeprav sem že vedel za nekaj desetih principov, jih s svojo roko nisem mogel oživiti. Poskusil sem. Namesto lepote je nastalo strašilo. Spet so se mi po hudičevsko smejali. Spet sem poskusil. Zdaž so mi začeli dobrotljivo kimati, češ, saj gre... V mojo notranjost se je po-cedila užaljenost. Ne vem, kaj se je takrat dogajalo z mano: vsi evropski

naglavni grehi so me začeli spremljati, čeprav sem mislil, da sem jih že davno odgnal od sebe. Predvsem mi manjka preprostosti.

Potekel je prvi dan, potekel drugi, navadil sem se jesti, umivati, hoditi, spati. Vse tisto, česar so me učili od otroka naprej, je bilo napačno, vsega sem se moral učiti znova.

Predvsem sem takrat spoznal nekaj: Zen ni nič nenavadnega, doživeli smo ga že v Evropi v obdobju nadrealizma. Nadrealizem v bistvu nikdar ni bil literarna struja, kakor bi nekateri radi prepričali ljudi, temveč evropska kulturna revolucija. Bistvo te revolucije je bilo v tem, da so nadrealisti poskušali iztrgati poezijo iz rok peščice izvoljenih ljudi in zlasti iz strogo določenih oblik ter jo dati na razpolago vsem ljudem in razliti prek vsega sveta. Poezija ni samo v besedah in najrazličnejših oblikah, ki jih lahko iz besed napravimo, kot je na primer sonet, oda, stanca, romanca ali celo preprost stih, temveč je neki splošen življenjski izraz, ki ga lahko pričramo seveda iz besed, pa tudi iz predmetov, iz slik, iz situacij, iz srečanja šivalnega stroja z velblodom ali iz kakršnekolik druge življenjske zgodbe. Že Appolinaire je vzkliknil, da je poezija za vse in da jo lahko delajo vsi. Demokratizacija poezije je prav gotovo najvažnejše nadrealistično dejanje.

Glavno pravilo zenovskega življenja je natanko isto: poetizirati vsakdanje življenje od jutra do večera, od prvega do zadnjega diha. Kdor pa seveda hoče doseči mojstrstvo v tem načinu življenja, se mora temeljito potruditi, zakaj poezija ni zgolj v naključju ali paradoksu ali v trenutni omami ali trenutni poetični najdbi, temveč je včasih sad dolgotrajnih naporov psihofizičnega značaja.

Sistem teh naporov gre od spanja, dihanja, telesnih vaj obrednega značaja, ki pa se v marsičem približujejo obrednosti jogijske tehnike, do posebne tehnike v meditaciji in mišljenju sploh.

Nadrealisti, ki so tako blizu zenovcem, pa so propadli prav zaradi tega, ker je bila njihova revolucija naperjena zgolj na kulturo ali kvečjemu še na sociološko področje. Njihova življenjska praksa, ki je sicer uničevala maske sodobne evropske civilizacije, odpravljala utrjene evropske mite in ustvarjala vesoljno enotnost kulture, se je zgubljala v bohemskem življenju kot najbolj ostudni in nezdravi obliki evropskega kulturnega življenja.

Zakaj sem vse to iskal? Zakaj sem primerjal evropske inčice z japonskimi? Zato da bi našel v sebi tradicijo, ki bi mi omogočila nase navezati moje sedanje bivanje in mojo odločitev ostati izven vsakdanjega življenja in izven vsakdanjih obveznosti? Ampak moja desna roka je bila vsa mlahava in ni znala izraziti tega, kar lahko izrazi roka človeka, ki je desetletja preživel v plemenitem gibanju Zena. Moje telo je okorelo, po nemarnem je zamaščeno, niti sedeti ne zna po njihovih

pametnih navadah in še manj se lahko postavljam v drže, ki terjajo višje fizične spretnosti. Telo se napne kot struna in tudi zabrni kot struna, duh pa na to struno pride in po njej gode. Ne znam se zbrati niti v duhu, moj duh je evropski, to se pravi polifon, če bi mislil tako kot zenovci, bi propadel.

Preplavila me je strašna malodušnost. Nisem bil tujec med njimi zaradi barve in govornice, temveč zaradi telesne nerodnosti in mehkužnosti, a zlasti zaradi duhovne nezbranosti. Iz malodušnosti se je kot iz megle začelo dvigati tisti hip še nejasno spoznanje, da se bo moja avantura slabo končala.

Neko deževno popoldne so me s skupino menihov poslali beračit. Z malhami na ramah, s skodelico v roki in prosečimi, skoraj odsotnimi očmi smo se odpravili iz samostana. Teoretično sem vedel, da pomeni beračenje za Zen neko posebno duhovno obliko življenja, ki zavoljo človekovega ponižanja pred drugimi ljudmi prinaša v njegovo notranjost občutek vsesplošne ničevosti, kar je v sleherni filozofiji te vrste zdravilo. Zgodi se, da si po opravi beračenja očiščen, kot da bi se očistil v dobri kopeli. Kljub temu se je v moji notranjosti vse uprlo: evropsko prepričanje, da beračijo le lenuhi in socialni izkoreninjenjenci in da beraštvo ni duhovna oblika življenja, ki bi jo bilo treba okušati in preučevati, je v meni zmagalo.

In sem se uprl. Berači-menihi so odšli, jaz pa sem obsedel na tisti klopici pred samostanom, kjer sem pred dnevi razmišljal, ali bi stopil v Zen ali ne. Prav na tisti klopici sem se tudi streznil. Streznjenje je nastopilo v obliki silnega domotožja in silne groze pred tujstvom, v katero sem zašel. Začel sem misliti na dolenske hribe, ki so mi tako pri srcu, na bele cerkvice po holmih, ki so postale dekoracija naše sentimentalnosti, začele so se mi prikazovati prelestne doline in te doline so se zleile v Ljubljansko barje, v to prečudovito dno nekdanjega jezera, kjer so se vse ribe spremenile v ptice. Do bolečine me je grabila želja, da bi bil v svojem mestu, da bi se potepal po njegovih starinskih ulicah, duhal vonj starih gostilnic, se pretikal skozi meglo in si domišljal, da so zamegljene hiše gradovi. Začarani gradovi. Neskončno lakoto, povezano z občutkom izdajstva, sem začutil po domu. Zaželel sem si, da bi mi kdo sorodniško dal roko in me celo potrepljal po glavi, da bi se zanimal zame in bi poslušal moje pripovedi o poteh in zgodbah po daljnih deželah. Zavedel sem se hkrati, da je domotožje po domačih le oblika duhovne lenobe ali pa celo oblika egoizma. Več kot očitno je, da noben tujec ne bo sprejemal mojega samoljubnega pripovedovanja tako kakor moj sorodnik. Le v njegovih očeh se bodo zrcalile pokrajine moje odsotnosti in le sorodnik bo odzrcalil vame svoje občudovanje. In potreba po občudovanju je komponenta domotožja. Poleg tega se mi je stožilo

po jeziku — ali bolje povedano, po izrazih, ki jih poznam samo v svojem jeziku in jih imam tako rad kot domače živali. Pravzaprav sem le v materinem jeziku tak kot sem, le materin jezik je jezik mojega duha, vse drugo je maškerada. Kljub temu vem, da je tujina popolna strogost, domovina pa kljub vsemu nevarna milina, če že zavoljo nič drugega ne, zavoljo peščice ljubljenih bitij in najlepše pokrajine na svetu. Hkrati pa vem, da bi bila trda šola v Kiotu, šola zoper mehkužnost in nezdravo evropsko življenje, zame življenjska nuja. Vendar nisem tako močan, da bi šolo prenesel.

Odločil sem se: nazaj! Domov! Samo sanjal sem, resnica je vendar drugje!

Odločno sem potrkal na samostanska vrata.

Kmalu zatem sem bil že v vlaku, ki me je peljal v Tokio, kjer so aerodromi vseh odhodov. V trebuhu me je neznansko bolelo. Gnusil sem se sam sebi. Ni kapitulacije, ki bi ne bila gnusna.

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —

de ž e l a
 p u n t

Valentin Cundrič

1

ko bi slepi videli
 gluhi slišali
 hromi shodili
 bi bili temelji besede prestavljeni

pustiš grlo v vetru
 pletenje hiš se trga
 dnevi se kot lisica klatijo
 in ujedajo iz stranskih ulic

to je iz srca izvito
 vendar naj nas zaenkrat ne premoti
 pustiti usta v vetru
 in postiti besedo

temelji besede bodo premaknjeni
 na škodo mesa